

ORAȘUL HUȘI ÎN SECOLUL AL XVII –LEA

Vasile Calestru

Contextul istoric din secolul al XVI - lea și până la sfârșitul secolului al XVIII - lea, când tătarii au fost în cea mai mare parte izgoniți din Bugeac¹ și mai ales până în 1829, în Țările Române, popularea depresiunii Huși s-a făcut în condiții grele. Aceasta cu atât mai mult cu cât târgul Huși era loc de popas pentru diferite armate și solii turcești, care călătoreau pe Valea Prutului ori se abăteau din drumul de pe Valea Bârladului, trecând peste dealul Dobrina, îndreptându-se spre drumul de-a lungul Prutului spre Iași, Hotin sau Polonia.

Mari nenorociri s-au abătut asupra Moldovei în secolul al XVII lea. Și meleagurile hușene au fost bătute de epidemii, foamete, pustiiri. Cele mai mari devastări au fost provocate de turci și îndeosebi de tătari. Când aceștia năvăleau, se trăgea clopotul de la Episcopie și atunci locuitorii din Huși, se îndreptau spre pădure sau se așezau în poziție de apărare. Cele mai de preț obiecte erau duse la Brădicești.

În 1673, Dumitrașcu Cantacuzino venise cu turcii și tătarii ca să alunge pe Petriceicu-Vodă, care ocupase Iașii cu ostile polone. Vrând să se mențină în domnie cu ajutor străin, s-a oprit la Huși, unde timp de trei luni turcii și tătarii au prădat și au jefuit satele din jurul târgului. El pregătea o luptă care a avut loc la Gura Bohotinului, iar în 1674, după ce a condus pe sultanul Mehmet domnul se afla iar la Huși, de unde a dat documentul din 13 octombrie 1674. În cele din urmă Petriceicu-Vodă a fost învins. Ion Neculce, în cronica sa, referindu-se la domnia acestuia, arată că de teamă ca nu cumva polonii să vină cu Petriceicu-Vodă, Dumitrașcu Cantacuzino i-a rugat pe tătari să rămână în țară să-l apere în caz de atac. Iată ce scrie cronicarul: „Intrat-au tătarii în țară, ca lupii într-o turmă de oi, de s-au așezat la iernatic pin sate, pe oameni, din Prut până-n Nistru și mai sus, până în apa Jijiei; nemănuși ne fiindu nicio milă de săraca țară...

Cum s-a îndurat a da țara în pradă, fără nici o nevoie. Numai pentru frica cea blăstămățască și chivernisala lui au socotit, de au iernat tătarii în țară pâna-n primăvară”².

Nu rareori târgul Huși și satele din jur au căzut pradă trupelor leșești și căzăcești. Astfel, în 1686, Jan Sobieski, regele Poloniei, a coborât cu armatele sale pe Valea Prutului, după ce au jefuit târgul Huși. A devastat totul în cale până la satul Vetrișoiaia, unde la 3 septembrie a fost atacat de turci și tătari. De aici polonii s-au întors pe la Huși și Movila Răbâia, retrăgându-se în cele din urmă, în Polonia³

¹ Ion Neculce, *Letopiseșul Țării Moldovei*, Edit. Minerva, București, 1987, p. 67-70.

² *Ibidem*.

³ Despre expediția regelui Jan Sobieski (1686), vezi „*Jurnalul principelui Iacob Sobieski, fiul regelui Ioan, asupra Campaniei polone din Moldova (Valea Prutului)*”, în studiul lui Vasile Calestru, „*Călători străini și români despre Huși*”, publicat în „*Cronica Episcopiei Hușilor*”, VI, Huși, 2000, p. 273-280.

Totuși, nici pericolul otoman, nici desele incursiuni prădalnice ale tătarilor din Bugeac, polonilor și cazacilor n-au oprit, în această perioadă, procesul de populare a depresiunii, în satele distruse de năvălitori și părăsite vremelnic de populație, apăreau în perioade scurte de liniște, alte sate, adesea sub alt nume.

La început, cartierele (mahalalele) orașului Huși au fost sate separate, iar altele erau mai noi, de la sfârșitul secolului al XVIII - lea.

Centrul târgului, mărimdu-se, s-a întins până la satele din apropiere, s-au unit cu ele și astfel au devenit cartiere.

a) Prima așezare rurală de pe Drăslăvăț s-a numit Huși sau poate Broșteni, situată în partea de sud-vest a târgului.⁴

Un document din 1643 menționează faptul că Ileana Cujboaca vinde vărului său, Gh. Motoc, o parte din satul Broșteni, unde a fost târgul Broaștei, din ținutul Iașilor, cumpărat de la Vasile Broască.⁵

Într-un alt document, din 1660, de la Eustratie Dabija, domnul încuviințează episcopului de Huși, Serafim, să ia dijmă de pe vin și pâine din satul Broșteni, din cauză că Episcopia sărăcise.⁶

Probabil, în Broșteni, era și o biserică pe locul schitului Vovidenia. Într-un act din 1681, este menționat un preot din Broșteni. Cert este faptul că satul a avut mult timp, ca și Plopenii, „ureadnicul și vătămanul său”, deci cu administrația și pecetea sa: „satul Broșteni”.⁷

În 1875, Broștenii făceau parte din ținutul Falciului, ocolul Prutului, moșia Sfintei Episcopii. Avea biserică, doi preoți, un diacon, doi dascăli, trei mazili, 17 bejenari, 8 nevolnici, un vataf, pe lângă moșiile Pogănești, Epureni, Hondriceni ș.a. cu un număr de 401 locuitori.⁸

b) Cornii⁹, situat la nord de târg, s-a format ca sat, treptat. Ștefan cel Mare a adus coloniști husiți¹⁰, care au fost așezați pe moșia domnească Corni. Husiții au fost colonizați aici pentru a cultiva vița de vie.

⁴ Denumirea de „*Broșteni*” poate fi pusă în legătură cu un anume Vasile Broască; sau de la târgul Broșteni provine satul Broșteni. Probabil acest cartier și-a luat numele de la poziția lui geografică - vale mlăștinoasă cu multe broaște - ; este adevărat că în România întâlnim multe localități, cu numele de Broască, Broscari, Broscăuți, Broasce, Broșteanca, Brosconi, Broscoșești, ș. a., toate în număr de 23 ; vezi și Ghe. Ghibănescu, *Originea Hușilor*, Tipografia română, Bârlad, 1887, p. 28-29.

⁵ Ghe. Ghibănescu, *op. cit.*, p. 29.

⁶ *Ibidem*, p. 28; Melchisedec, *Chronica Hușilor și a Episcopiei*, București, 1869, p. 127.

⁷ Vezi „*Buciumul Român*”, foaie lunară, an I, editor Theodor Codrescu, 1875, p. 517; Ghe. Platon, *Populația târgului Huși în prima jumătate a secolului al XIX-lea. Observații privind structura socială și proveniența*, în „*Analele științifice ale Universității Al. I. Cuza*” din Iași (serie nouă). Secțiunea a III-a, Istorie, tomul XI, anul 1965, p. 23.

⁸ Vezi Anton I. Popescu, *Contribuții la cunoașterea istoriei orașului Huși*, manuscris, Huși, 1965, (capitolul despre biserici).

⁹ Cf. Iorgu Jordan, *Toponimie românească*, Edit. Academiei, 1963. p. 169; după opinia sa, Corni înseamnă pădure sau regiune cu mai multe boschete de codri mici, despărțite prin poieni; Cornea – localitate cu un codru mai mic.

¹⁰ Ghe. Ghibănescu, *op. cit.*, p. 33, despre husiți scrie: „a căror nume iarăși sunt prea comune, nu le știm bine originea”, totodată istoricul consideră că populația are o dublă origine. Despre

Așezarea peslușnicilor pe moșia domnească a contribuit la dezvoltarea curții domnești. Așa s-au format cartierele Cotroceni, apoi Șara.

Din punct de vedere administrativ, Cornii au făcut parte din comuna Epureni, nu din orașul Huși, până în anii 1926-1927.

Unii călători și misionari ne oferă date despre numărul locuitorilor. Giorgio Vasari, secretarul episcopului de Kamenec-Podolsk, în Raportul său din 20 august 1571, ne informează despre readucerea la catolicism a 2000 de husiți în orașele Huși, Roman și din satele învecinate.

După opinia episcopului Quirini, în 1599, trăiau în Corni 72 de familii cu 435 de locuitori (suflete). Barsi consideră că în 1633 erau 100 case în Corni, iar în peste trei ani, Ramaidi ne dă același număr.

P. D. Baksič, care a ajuns în Huși la 20 septembrie 1641, a găsit aici „645 catolici de limbă maghiară, cu o biserică de lemn, fără preot”¹¹

În 1646, episcopul Marcus Bandinus menționează faptul că în Corni erau 681 de capi de familie de religie catolică. Mai aproape de adevăr pare a fi Vito, care dă în 1668 un număr de 150 locuitori, iar peste 14 ani numai 40 de case.¹² În 1801 erau 131 familii cu 687 locuitori, iar un raport al lui Hammer comunică, în 1807, că în Corni locuiau 172 familii cu 792 suflete.¹³

c) Cârta. Conform unei vechi tradiții, avem informații despre urmele unei foste așezări - Carta - care ar fi fost situată între satul Epureni și Huși, locuită de husiți.

Din cauza unei mari epidemii (holeră), locuitorii s-au mutat „mai pe deal și între codri pe locul unde astăzi sunt Cornii”¹⁴.

„În vecinătatea piscului, zis a lui Vodă, scrie istoricul hușean Ghe. Ghibănescu, se afirmă că: ore când au fost palate Domnești și că târgușorul aflat aici era locuit de unguri, care în urma unei holere s-au retras prin păduri până aproape unde este astăzi orașul Huși; probabil că aceștia să fi fost unguri papiști, din satul Corni”¹⁵.

Pe o întindere de loc, relatează în continuare istoricul, la răsărit de piscul lui Vodă, unde a fost cimitirul unguresc (husiților - n.n.), aveau loc serbări religioase organizate de către ungurii din Corni și Epureni, răscumpărând acel loc”¹⁶.

Documentele ne arată că în 1756, C. Racoviță dăruiește Episcopiei o parte din pământul aparținând cartierului Corni, care îl colonizează cu străini (poslușnici) aduși din Ungaria¹⁷.

originea husiților, vezi V. Calestru, *Toponimie hușeană*, în *Istoria Hușilor*, (coord. Th. Codreanu), Edit. Porto-Franco, Galați, 1995, p. 42-48; idem, *Toponimie hușeană*, în „Vremea Nouă”, 16 martie 1974, Vaslui; idem, *Din nou despre toponimia hușeană*, în „Prutul”, anul II, nr 3-5, martie-mai 202.

¹¹ Mihail P. Dan, *Cehi, Slovaci și Români în secolele XIII-XVI*, Sibiu, 1944, p. 279.

¹² Ghe. Ghibănescu, *op. cit.*, p. 53.

¹³ N. Iorga, *Studii și documente*, I, p. 147.

¹⁴ Ghe. Ghibănescu, *op. cit.*, p. 33. Această ipoteză a fost transmisă istoricului de învățătorul P. Onufre de la Epureni, fiind preluată și de I. Săghinescu în „*Geografia jud. Fălciu*”, p. 21.

¹⁵ Ghe. Ghibănescu, *op. cit.*, p. 33-34.

¹⁶ *Ibidem*.

d) Cotroceni (a se cotroci, a se ascunde)¹⁸

e) Plopenii¹⁹, sat situat în sudul orașului și străbătut de pâraul Drăslăvăț, a fost una din moșiile cu care Episcopia a fost înzestrată încă de la înființarea ei.

În 1595, Ieremia Movilă dăruiește Episcopiei satul Plopeni²⁰

Așa cum arată actul din 1 noiembrie 1620 dat de Al. Iliș, satul era proprietatea Episcopiei.

Un mare număr de străini se așază în aceste locuri, dovadă că în 1676 Antonie Ruset „rânduiește hotărnicii”²¹

În vecinătatea Plopenilor se aflau moșiile Spărieții și Cârliğații.

Din documentele Episcopiei reiese faptul că Broștenii și Plopenii aveau o administrație proprie: ureadnicii și soltuzii lor²².

Așadar, a existat un sat cu numele de Plopeni, după care Episcopia a adus, în mai multe rânduri, pe coloniștii bulgari.

Prima atestare documentară a acestui fapt o avem, până acum, din anul 1662, când satul Plopeni avea ureadnicul și vătămănușul său. La 7 aprilie 1662, Istratie (sau Eustratie) Dabija Voievod face cunoscut „Diregătoriului și Vătămănușului de Plopeni, că a învoit episcopului (Serafim - n.n.) a-și aduce colonii din țări străine și a-i așeza în acel sat și că-i scutește de toate dările către stat ce ar fi pe ceilalți locuitori în curs de patru ani”²³ Documentul se referă la unii bulgari din sudul Dunării care datorită asuprașirii turcești au ajuns și la Huși pe moșia Episcopiei.

Se constituie, astfel, o colonie numeroasă de sârbo bulgari. Episcopia dispunea aici de 39 „slugi” (pietrari, olari, ciubotari, croitori), situația datând din secolul al XVII - lea. Erau menționați 58 negustori și 135 birmici. Unul din acești meșteșugari, Hagi Petcu Kisacov, a construit la Huși biserica „Înălțării”, în 1833. Mai erau 80 „sudiți nemțești” și rusești, 16 călărași ai căpitanului târgului Huși, 13 vătăjei boierești și ai episcopiei, 14 scutelnici ai cișmelelor din târg²⁴

Deplasări la nord de Dunăre, deci în Țările Române (inclusiv în Basarabia), vor avea loc după pacea de la Sistov (1792) și după tratatele de la București (1812) și Adrianopole (1829). Ulterior, satul Plopeni s-a mărit unindu-se cu orașul Huși (1847). Pe lângă aceste sate, creșterea suprafeței perimetrului urban s-a produs și datorită creării unor cartiere noi, cu o populație venită din regiuni mai îndepărtate.

f) Cartierul bulgarilor

Când au venit bulgarii la Huși?

¹⁷ *Ibidem*, p. 34; Melchisedec, *op. cit.*, p. 244.

¹⁸ După opinia lui Ghe. Lahovari; vezi și Cotrocenii lângă București.

¹⁹ I. Iordan, *op. cit.*, p. 95: cuvântul provine, probabil, de la numărul mare de plop ice se aflau pe malul Drăslăvățului.

²⁰ Melchisedec, *op. cit.*, p. 93.

²¹ *Ibidem*, p. 141; Ghe. Ghibănescu, *op. cit.*, p. 30.

²² Melchisedec, *op. cit.*, p. 34.

²³ *Ibidem*, p. 126; Ghe. Ghibănescu, *op. cit.*, p. 30.

²⁴ În 1831, în Basarabia locuiau 40.000 bulgari.
<http://www.cimec.ro> / <http://www.muzeuvaslui.ro>

Începând din 1752, la Huși vin străinii, de aceea episcopul Ierotei va fixa o dare de câte doi lei pe casă asupra celor de curând așezați pe pământul Episcopiei.

În planul Episcopiei, schițat de dichiul Ioreste Dan la 1771, cartierul bulgarilor era situat la început mai aproape de centru²⁵

Bulgarii au venit la Huși cel puțin în trei etape:

- 1) după războiul ruso - turc din 1787 - 1791 (Pacea de la Iași);
- 2) după războiul ruso - turc din 1806 - 1812 (Pacea de la București);
- 3) războiul din 1828 - 1829 (Tratatul de la Adrianopole). Cauzele emigrării adevăraților bulgari, la începutul secolului al XVIII - lea, sunt condițiile grele în care se aflau sub ocupația otomană.

Mulți s-au stabilit, atunci, în jurul Bucureștilor și al Buzăului, iar o altă parte a ajuns la Huși.

După anexarea Basarabiei (1812), bulgarii din sudul acestei provincii nu au mai putut suporta absolutismul rusesc. Vor trece Prutul după 1828, stabilindu-se la Huși.

Desele războaie pentru hegemonie în sud - estul Europei au dus la folosirea de către bulgari a trei dialecte:

- 1) unul curat bulgăresc;
- 2) în amestec cu cuvinte turcești;
- 3) în amestec cu cuvinte rusești.

Cei mai vechi locuitori sunt din cartierul Bulgari, care vorbesc limba bulgară.

Cei veniți din interiorul Imperiului Otoman s-au așezat la sate, pe Elan mai ales, majoritatea folosind limba turcă și fiind numiți găgăuzi (găgăuți).

Bulgarii veniți din sudul Rusiei, în 1828, s-au așezat în partea de jos a târgului, pe unde era iazul Vlădicăi și se numeau, spre deosebire de ceilalți, sopr²⁶.

Cartierul Bulgarilor este mai nou (probabil la începutul secolului al XVIII - lea). Treptat el s-a extins spre nord și est.

La început, s-au așezat între pâraiele Drăslăvăț și Turbata, apoi au trecut mai sus, pe Dric. Ei s-au întins ca o centură în jurul târgului, formând un nou cartier bulgăresc până la întâlnirea cu cartierul Răești.

Bulgarii aveau gospodării modeste și se ocupau cu legumicultura.

g) Cartierul țiganilor s-a format după înființarea Episcopiei, adică la sfârșitul secolului al XVI - lea și începutul secolului al XVII - lea (circa 1600).

Având nevoie de meșteșugari și forță de muncă, Episcopia a primit în dar robi țigani.

Majoritatea mănăstirilor aveau robi, această categorie socială umilă existând până în 1844.

Primele mărturii cu privire la starea lor de robi datează din 1387, aflându-se în această situație umiltoare circa 460 de ani²⁷.

²⁵ Numărul bulgarilor era de 2000 la Huși și de 1000 în ținut.

²⁶ Gh. Ghibănescu, *op. cit.*, p. 35.

²⁷ Vezi, „*Arhiva istorică*”, III, p. 193.

Cea mai veche mențiune documentară privitoare la țiganii din Huși o avem din 7 mai 1627, când Miron Barnovschi poruncește slugilor hătmănești „să nu ia nici gloabe, nici ciubote, nici alte venituri hătmănești, ci să aibă călugăria a lucra cu ai săi țigani”²⁸

Emanciparea țiganilor în secolul al XIX - lea era absolut necesară. Inițiativa aparține unor personalități istorice, care i-au eliberat pe țiganii robi: M. Kogălniceanu și V. Alecsandri. Marele poet scria cu satisfacție lui Ion Ghica:

„După moartea părinților mei (1839), am eliberat pe toți robii noștri. Frumoasă zi a fost aceea când din balconul casei de la Mircești am declarat țiganilor adunați că sunt liberi”²⁹

În 1830 Pavel Kiseleff, guvernatorul Moldovei și Țării Românești, a propus eliberarea țiganilor, în 1834, colonelul Ion Câmpineanu a cerut să fie eliberați țiganii de pe moșia sa, iar în 1837 Alex. Ghica, domnul Munteniei, poruncise emanciparea țiganilor statului, fiind eliberate atunci 4000 de familii.

Mihail Sturdza, domnul Moldovei, este autorul unui proiect cu privire la eliberarea țiganilor, pe care îl prezintă Obșteștei Adunări la 31 ianuarie 1844. În sfârșit, în 1848, Guvernul provizoriu proclamă deplina lor emancipare.

h) Cartierul Răești³⁰ este mai nou, majoritatea locuitorilor fiind români, agricultori, care s-au așezat pe valea Turbatei și pe Dric³¹

La începutul secolului al XIX - lea, erau numai câteva case, în schimb existau multe fântâni.

i) Centrul (vatra târgului care se numea Huși), probabil, s-a format mai târziu decât satele din jur.

Este știut faptul că meșteșugarii și negustorii au venit, la început, pentru trebuințele curții domnești. Stabilindu-se în apropierea ei, viața economică s-a concentrat în fața și în preajma curții. Urmare a acestui fapt a fost formarea târgului propriu-zis, în jos spre sud - est, pe locul situat între pâraiele Drăslăvăț și Turbata, iar apoi târgul s-a așezat pe dulcea pantă spre Drăslăvăț și spre unirea acestuia cu Turbata.

Sectoarele urbane, numite „Olăria și Lemnăria” sunt situate la marginea acestuia, prin denumirea lor, indicând și funcția economică pe care au îndeplinit-o.

În secolele XVI - XVII, deși evoluția teritorială s-a desfășurat, în general lent, s-a produs totuși o reducere a spațiului nelocuit dintre târg și satele vecine dinspre vest și sud (Broșteni și Plopeni), unde populația târgului, mereu în creștere, construia locuințe și planta vii.

Acest unic centru a atras satele din jur, formând cu timpul un singur tot. Aici, în centru, în „târg”, s-au așezat negustorii și meșteșugarii³²

j) Pe dealul Dobrina³³, situat la nord - vest de oraș, apar locuințe noi, mai ales după inaugurarea liniei de cale ferată Crasna - Huși, în anul 1890.

²⁸ Melchisedec, *op. cit.*, p. 109-110.

²⁹ Ion Ghica, *Srisori către Vasile Alecsandri*, 1887, p. 81.

³⁰ Este posibil să existe o legătură cu numele unui locuitor –Răul (țăran răzeș).

³¹ Părinții lui Ghe. Ghibănescu au locuit în acest cartier.

³² Cf. Anton I. Popescu, *op. cit.*, p. 74.

³³ Dobrina – denumirea acestui deal provine de la rusescul „dobre”; de aici și numele de persoană Dobre.

k) Un nou cartier, Dric, a apărut după 1946. El se află situat în spatele cartierului bulgăresc, spre cimitirul ortodox, până în Calea Basarabiei (fostă stradă Carpați).

l) De o parte și de alta a șoselei naționale Huși - Albita, au apărut, după 1974, întreprinderi care reprezintă zona industrială a orașului Huși.

HUȘI TOWN IN THE 17TH CENTURY

SUMMARY

The popularization of Huși townlet in the historic context of the 16th and 17th century had been achieved in hard conditions and this thing is due to the fact that Huși townlet had then been considered a halting place by the tartan armies and messengers that succeeded in the area. All these things caused devastations and frequent leavings of the townlet by its inhabitants, no matter what their origin and social status were. Each battle was, of course, followed by a new popularization and town organization that ended with the forming of districts of Bulgarians, Gipsies, Romanians, etc.